

Francine Mestrum

Hur ”social” är egentligen Europeiska unionen?

En del av den radikala vänstern behöver inte tänka länge på frågan; hur social är EU egentligen. För EU är inte och har aldrig varit social utan har, från begynnelsen 1993, varit en nyliberal och imperialistisk maktapparat som undertryckt löntagares ekonomiska och sociala rättigheter. EU är född ur den Europeiska kol- och stålunionen 1952, som 1958 ombildades till Europeiska ekonomiska gemenskapen (EEG). Redan namnen visar var tyngdpunkten har legat.

Dock, eftersom det är val till EU-parlamentet den 26 maj, kan det vara mödan värt att syna vad som skett i EU och som har betydelse för löntagarna. Översikten från åren 2014 till 2019 är ingalunda fullständig, men ger en översiktsbild.¹

Hur styrs EU – kort lathund

Högsta styrelseorgan är EU-kommissionen. Det andra organet i ordningen är Ministerrådet där varje lands fackminister deltar t. ex jordbruksministern. Utanför det dagliga arbetet finns det Europeiska rådet som består av statschefer och statsministrar som sammanträder 4 ggr år.

Den viktigaste arbetsordningen sker i Den [årliga] europeiska planeringsterminen som *samordnar den ekonomiska politiken* och som löper från november till oktobers mitt. Det är EU:s faktiska ryggrad, kring denna finns alla de andra organen.

När förslag skall bli bindande lag har det således först godkänts av alla andra berörda organ än EU-parlamentet. Det kan enbart godta eller förkasta förslaget. Någon rätt för parlamentet att lägga motioner finns inte. Dvs dess folkvalda makt är inskränkt. Konstruktionen hämmar därmed uppkomsten av europeiska partier som skulle kunna uttrycka en folkvilja.

Den sociala agendans begynnelse

Den nuvarande kommissionsordföranden Jean-Claude Juncker fick en tuff start 2014 när han tog vid. Men fakta är att denne konservative kristdemokrat till luxemburgare är den som har kunna lyfta upp viktiga sociala frågor på dagordningen från det undertryckande av dem som utmärkte hans föregångare José Manuel Basorros politik.

I sin förklaring till EU-parlamentet i oktober 2014 sa den nytilträdde kommissionsordföranden ”...envar gillar en AAA-rating, även om det i EU endast finns två länder som har det, Tyskland och Luxemburg. Vad jag ville är att EU skulle uppnå en AAA-rating socialt, det är lika viktigt som ett ekonomiskt och finansiellt AAA.”

Den nya starten blev således, socialt sett, långt ifrån fläckfri. I januari 2015 valdes en radikal Syriza-regering i Grekland och under sommaren vidtog den stora flyktingtillströmningen, över Turkiet, in i EU. Det grekiska dramat som utvecklades visade tydligt hur nyliberalt hård och imperialistiskt oförsonlig eurogruppen kunde vara – med dess ordförande nederländaren Jeroen Dijsselbloem och den hårdnackade åtstramaren, till tysk finansminister, Wolfgang Schäuble. Flyktingkrisen blottlade att EU stod maktlös gentemot oviljan hos en del medlemsstater. Den tyska kanslern Agneta Merkers ”*Wir schaffen das*” (Det fixar vi) fick inget stöd. EU-kommissionens förslag att flyktingarna skulle fördelas på samtliga medlemsländer stötte på en vägran hos några mellaneuropeiska länder.

Det redan försvagade EU fick med denna senaste flyktingkris ett hårt slag. Frågan måste alltså ställas. Till vad tjänar EU ifall ett litet antal småländer vill bedriva en annan politik än majoj-

¹ För perioden före 2014 inklusive förändringarna, se Francine Mestrum, [\(Un?\) socializing the European Union: a history of some ups and downs](#) i *Global Social Justice*, 9 aug 2015.

riteten och det enda EU kan göra är att hota med bestraffningar? Och till vad tjänar EU om det inte ens förmår uppnå en överenskommelse om ett minimum av solidaritet. Har inte den brittiska kritiken haft mer än rätt? I juni 2016 röstade den brittiska befolkningen för ett EU-utträde.

I september 2016 återkom och lanserade Junker begreppet *Europa som beskyddar* men i talet han höll fanns inget av tanken. På det informella rådsmötet i Bratislava senare i september rörde det sig istället främst om att stärka EU:s yttre gräns, kampen mot terrorismen, om utökat samarbete av den yttre säkerheten och om en löftesrik ekonomisk framtid ...

Medvetenheten om att det inte kunde fortsätta, som exemplet i Bratislava visar, insågs väl till slut bland de ledande. Vid årsskiftet 2016/2017 publicerades ett antal *Diskussionsunderlag om EU:s sociala dimension*. EU-kommissionen talar inte rent ut om att lägga om rodret men la fram ett antal möjliga framtidsalternativ med deras för- och nackdelar.²

I den följande översikten redogörs för de viktigaste åtgärder i EU som tagits mellan åren 2014 och 2019.

Vem har befogenheten till beslut?

Under årtionden har den radikala vänstern med rätta krävt *ett socialt och demokratiskt Europa*. Men det har varit ropan skälla ... Något entydigt och klart innehåll hur det borde vara har aldrig presenterats. Kanske beror oförmågan till en del på okunskap och/eller på pur ideologisk inskränkthet.

En sak bör från början stå klar; EU har skamligt lite beslutsbefogenhet visavi den sociala dimensionen. I *förarbetena* till *Lissabonfördraget* och i det efterföljande strategidokumentet *EU2020* skrivs att man vill minska fattigdomen och att EU har befogenhet att bedriva en fattigdomsbestridande politik. Det är att EU kan understödja, medlemsstaternas socialpolitik och befrämja deras samarbete därom (Lissabonfördragets artikel 153-156) men inte mer.

Vad ovan sagts betyder inte att EU saknar inflytande på medlemsstaternas regeringspolitik. Inflytandet är gediget och en del reformer kan närapå komma i motsättning till de europeiska grundrättigheterna³ och självt gå så långt att de sammantaget är till löntagares nackdel.⁴

Vad har och hur har det uppfylls

2016 lämnades ett förslag in om att anpassa riktlinjerna för utstationering av arbetskraft.⁵ Texten godkändes 2018 så att landet där utstationerade arbetar måste de ges i landet gällande löner; samma lön för samma arbete på samma plats. Den sociala tryggheten förblir däremot de i härkomstlandet gällande, så att det för arbetsgivare fortfarande är fördelaktigare att anställa arbetare från t. ex Rumänien och Bulgarien. För transportsektorn försköts anpass-

² European Commission, [Reflexion Paper on the Social Dimension of Europe](#).

³ Theodoropoulou, Sotiria. *Has the EU become more intrusive in shaping national welfare state reforms? Evidence from Greece and Portugal*. ETUI [European Trade Union Institute, [Bryssel:] 2014, WP [Working Papers]. 2014.04. [38 s.]

Manifesto. [Call of labour and social lawyers to respect and promote fundamental social rights](#), Januari 2013. [Jurister inom arbets- och socialrätt i Europa uppmanar Europeiska unionen att respektera och främja de grundläggande sociala rättigheterna. I synnerhet vid genomförandet av krisrelaterade åtgärder.] [undertecknad av 350 jurister] [3 s.]

Florian Rödl, Raphael Callsen, Collective social rights under the strain of monetary union. *Can article 28 of the EU charter of Fundamental Rights offer protection*. [Bryssel:] ETUI, 2016.

⁴ Stefan Clauwaert, Isabelle Schömann, Zane Rasnaca. *The crisis and national law reform: a mapping exercise*. [Bryssel:] ETUI 2012. WP 2012.04.

⁵ Europeiska kommissionen – *Pressmeddelande* Strasbourg 8 mars 2016: [EU-kommissionen föreslår en ändring av utstationeringsdirektivet för en fördjupad och rättvisare europeisk arbetsmarknad](#).

ningen tills dess mobilitetspaket hade godkänts. Kompromissen som sedan uppnåddes godkändes i EU-parlamentet.

Under 2016 godkändes ännu ett beslut om samarbete för att förbättra hindren och kampen mot svartarbete⁶. Det är visserligen en nationell behörighet men samarbetet mellan länders arbetsinspektioner kan leda till en bättre insikt och kunskap och bidra till utarbetandet av en bättre praktik.

Vid det sociala toppmötet i Göteborg 2017 undertecknades en ståtlig deklaration om *Europas sociala rättigheter*⁷ och ett dokument med 20 principer undertecknades, fördelade på tre kategorier a) lika möjlighet och tillgång till arbetsmarknaden b) rättvisa arbetsvillkor c) social trygghet. Man skall inte låta sig förledas av titeln, rättigheterna är inte bindande för varken EU eller dess medlemsstater utan är enbart principer. Sociala rättigheter beslutas fortfarande nationellt – i medlemsstaterna.

Därefter kom ytterligare fyra förslag; a) en text om balans mellan arbete och privatliv (regler för föräldraskap, pappaledighet och övriga vårdgivare), b) en text om regleringen av den förpliktigade skriftliga informationen om arbetskontrakt (vilket är mycket viktigt vid s.k. atypiskt arbete), c) en text om tillgång till social trygghet och om att sörja för att alla arbetande, även egenföretagare och människor med atypiska arbeten, är förpliktigade att försäkras mot sjukdom, invaliditet och arbetsolyckor och att de har en reglering av pensionen. Slutligen har också ett d) förtydligande getts om hur riktlinjerna för arbetstiden ska tolkas. Ett tidigare likartad förslag från 2003 som föreslogs 2009 antogs inte då.⁸

I mars 2018 föreslogs ett *Fairness Package* med en uppmaning från Europeiska rådet om tillgång till; social trygghet och bl.a. ett förslag om att inrätta en europeisk arbetsmyndighet.⁹ Detta mycket timida förslag kan mycket väl bli början för att påbörja uppbyggandet av en, sedan länge efterfrågad, europeisk arbetsinspektion. Tillsvidare går förslaget inte längre än att tillhandahålla information om arbetstillfällena och om ett samarbete vid arbetsförflyttningar och om att vara behjälplig vid gränsöverskridande konflikter.

Tre steg framåt, två tillbaka

Vad som uppnåtts är litet och det är inget långtgående. Samtidigt ska vi ha i minnet, att vad som skett på EU nivå, är begynnelsen av en kommande europeisk arbetsinspektion och godtagandet av pelaren för sociala rättigheter i EU, något som hade varit otänkbart för fem år sedan. Det är faktiskt ett framsteg till gagn för löntagare.

Betyder då tillståndet att glaset idag är halvfyllt eller är det halvtomt? Vad som borde ha uppnåtts är ett beslut om en europeisk minimumlön och ett beslut om en garanterad inkomst, något som under lång tid har krävts av organisationer som företräder EU:s fattiga.

Utvecklingen i EU bör, för att få fram den övergripande bilden för hela Europa, jämföras med vad som skett i de enskilda medlemsländerna. Ingen kan på allvar tala mot vad utveck-

⁶ Europeiska rådet, Europeiska unionens råd, 24 feb 2016, [Europeiskt forum mot odeklarerat arbete](#)

⁷ Europeiska kommissionen: Prioritet. [En djupare och mer rättvis ekonomisk och monetär union.](#)

⁸ Europeiska kommissionen: [Balans mellan arbete och privatliv](#)

Europeiska kommissionen – Pressmeddelande, 25 september 2017: [Framåt för den europeiska pelaren för sociala rättigheter](#)

Europeiska kommissionen – Pressmeddelande, 20 november 2017: [Ett jämlikt Europa: EU-kommissionen står upp för kvinnors rättigheter i omvälvande tider](#)

Europeiska kommissionen – Pressmeddelande, 26 april 2017: [presenterar den europeiska pelaren om sociala rättigheter](#), som är indelade i tre kategorier 1) lika möjligheter och tillgång till arbetsmarknaden 2) rättvisa arbetsvillkor 3) social trygghet.

⁹ Europeiska kommissionen – Pressmeddelande, 13 mars 2018: [EU-kommissionen antar förslag om Europeiska arbetsmyndigheten och tillgång till socialt skydd.](#)

lingen varit i dem. Det har på nästan alla sociala områden tagits steg tillbaka, så att jämvikten är allt skevare idag än för fem år sedan. Arbetslöshetsbidragen har minskat, långtidssjuka har fått minskad vård, vården har i stort privatiserats dvs den ska ge vinst åt ägarna, pensionsåldern har höjts etc, etc. Det är områden som går utanför EU:s befogenhet. För Europa är det således, som i den gamla folkdansen, tre steg framåt och två steg tillbaka, med en skiljelinje någonstans mellan de välbeställda och övriga. Eller som en facklig företrädare nyligen sa i en debatt om det sociala Europa; *det har idag gått så långt att en del länder skändar de internationella arbetsnormerna så grovt att EU:s regler idag är ett skydd.*

Till slut bör uppmärksammas att tankeklustret – filosofin – bakom politiken i EU är mycket snävt vinklat till ekonomins fördel. Det har pläderats för att det bör ske en likvärdig behandling av de ekonomiska och de sociala punkterna under den s.k. planeringsterminen (samordningen av den ekonomiska politiken) men det betydde i realiteten att sociala frågor skulle underställas de ekonomiska dvs skattepolitiken. Det sociala paradigmet i EU har förändrats sedan Maastrichtfördraget och har blivit en del av det nyliberala synsättet.¹⁰ Fortsätter den inriktningen då behövs det bara några steg till för att det inte kommer att finnas en återvändo.

Sociala förändringar

Med andra ord för att i verkligen åstadkomma ett socialt och demokratiskt Europa måste det till nya tankemönster en ny filosofi, dvs något som ett Europeiskt råd av statsöverhuvuden och regeringsledare inte är förmöget till, utan det kan endast komma från människorna i samhället av idag.

I akademiska och intellektuella kretsar är den nyliberala konstruktionen för länge sedan avskriven. Den är en ideologi utan ett uns av vetenskap. Det betyder att det nya bör, redan i sin början, ta sin utgångspunkt i något totalt annat än det förhärskande s.k. *Economic Governance*.

Förutom detta kan de ekonomiska och sociala förändringarna endast få en bärkraft om ekologis krav ingår i förändringen och om den ska hålla för våra barn och barnbarn.

Det sociala tillståndet i EU är lång ifrån glänsande. Antalet människor som idag har arbete är i stort desamma som före krisen fast inte reallönerna, de är lägre. Jobbens kvalitet urhållas ständigt och de s.k. atypiska arbetarna tar över. Arbetets andel av nationalinkomsten sjunker stadigt. Facken står under tryck från arbetsgivare och stat. Kollektivunderhandlingarna hotas då arbetsmarknaden avregleras. Den utlovade minskningen av fattigdomen existerar inte. Det finns i EU idag fler fattiga än det fanns före den internationella krisens utbrott 2008.

Ansvarigheten för detta är gemensamt EU:s och hennes medlemsländers.

Det finns alltså behov av ett *Europa som skyddar*, fast inte med polis, militär utan med ekonomiska, sociala och miljömässiga rättigheter för oss människor som bor här.

[I översikten finns ingen redogörelse av vilka fraktioner som röstat för vad. För att dock få en vy av vilka som är aktiva i att befrämja förändringar för löntagares rättigheter – EU:s sociala pelare är tillståndet detta. GUE/NGL Europeiska enade vänstern/Nordisk grön vänster (52), S&D Gruppen progressiva förbundet av socialdemokrater (187), EFA De gröna (68) har tillsammans 291 mandat av 751].

Uitpers.be (Bryssel) 14 april 2019, ”Hoe ’sociaal’ is de Europese Unie nu eigenlijk”. Översättning från nederländska (med viss bearbetning) Per-Erik Wentus.

¹⁰ Se not 1.

Lästips

[Svensk vänsterpress om EU-valet](#)

European Anti Poverty Network /(EPAN). [Social Fairness Package 2018. Making a difference for people. In poverty?](#) Bryssel: EAPN, 2018. -14 s.

Klaus-Dieter Borchardt. [EU-rättens ABC](#). Bryssel: Europeiska kommissionen, 2017. -148 s.